

ДЕЯКИ НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В ПЕРЕХІДНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

З погляду класичного наукового підходу сама постановка питання про цілеспрямоване підвищення рівня правової культури в конкретний термін у певному суспільстві не зовсім коректна. Розвиток правової культури (який, до речі, може мати як прогресивний, регресивний, так і катастрофічний характер) – це природний процес, що визначається сукупністю об'єктивних факторів, які не залежать безпосередньо від інтересів, планів і намірів соціального суб'єкта. До об'єктивних факторів, які суттєво впливають на стан (або удосконалення) правової культури у певному суспільстві, на нашу думку, відносяться: існуюча правова система, правові ідеали, правовідносини, правові традиції, правовий менталітет тощо. Тому даний процес не можна кардинально прискорити президентським указом або призупинити рішенням парламентської більшості. Коли йдеться про формування правової культури, мова, мабуть, повинна йти про заходи, які дозволяють проявитися об'єктивним факторам, які і виступають головними чинниками по формуванню правової культури суспільства.

У той же час, об'єктивність процесу формування правової культури суспільства не означає усунення суб'єктивного, людського фактора з цього процесу. У перехідних умовах, коли суспільству необхідно в багатьох сферах соціальної дійсності (політичній, правовій, економічній та ін.) пройти у своєму розвитку за кілька десятиліть шлях, на який західноєвропейські країни витратили не менш двох сторіч, формування необхідного рівня правової культури – не може бути автоматичним або стихійним процесом. Це процес, який вимагає управлінського впливу, створення ефективних соціальних інститутів по формуванню правової культури, визначення основних напрямків по оптимізації діяльності цих інститутів.

На нашу думку, соціальні інститути – це елементи соціальної системи, визначені механізми формалізації і регулювання поведінки суб'єктів у конкретній сфері за допомогою законів, моральних, правових, релігійних і культурних норм, правил, традицій, політичної, економічної доцільності тощо. Отже, весь комплекс безпосередніх і опосередкованих дій суб'єктів і закладів суспільства, спрямований на формування правової культури і являє собою сутність соціальних інститутів у даній сфері. До основних інститутів, що тією чи іншою мірою виконують функцію по формуванню правової культури в перехідному суспільстві, можна віднести державу, інститути культури і соціалізації, політичні партії і суспільні рухи, інститути правопорядку і соціального контролю, прав людини, правового виховання, вирішення правових конфліктів та ін.

Під оптимізацією діяльності соціальних інститутів по формуванню правової культури в даному контексті автором розуміється приведення даних інститутів у такий стан, який дозволяє їм виконувати визначені для них функції найбільше ефективно відповідно до критеріїв оптимальності. Основним критерієм оптимальності соціальних інститутів по формуванню правової культури може служити досягнутий рівень правової поведінки, правового виховання, правосвідомості і правозастосування в конкретному суспільстві, який визначається сукупністю різних емпіричних методів.

Оптимізація конкретного соціального інституту по формуванню правової культури в перехідному суспільстві допускає вироблення таких технологій соціальної діяльності, у рамках яких ця діяльність давала б максимальний результат. Це можливо за умови, коли напрямки, форми і методи формування правової культури відповідають характеру існуючої правової реальності.

Таким чином, оптимізація діяльності соціальних інститутів по формуванню правової культури надає даному процесу такі форми, які здатні в найбільшій мірі використовувати конструктивний потенціал існуючої правової реальності і знизити до мінімального рівня її деструктивні складові. Саме в

цьому суть оптимізації діяльності соціальних інститутів по формуванню правової культури перехідного суспільства.

Найважливішим соціальним інститутом з формування правової культури перехідного суспільства є правове виховання. Правове виховання – це цілеспрямована діяльність по трансляції (передачі) правової культури, правового досвіду, правових ідеалів і механізмів регулювання конфліктів у суспільстві від одного покоління до іншого. Правове виховання має на меті розвиток правової свідомості людини і правової культури суспільства в цілому.

У сфері правового виховання в перехідному суспільстві основними завданнями є: підвищення загальної моралі громадян, популяризація правових знань (у тому числі через засоби масової інформації), використання рольових ігор і практичних ситуацій, пробудження інтересу в населення до правових знань і підвищення їхньої доступності, застосування методів правової реклами і «public relations», розвиток сімейного правового виховання тощо. Усе це є неможливим без науково обґрунтованої державної політики в сфері правового виховання, яка, на жаль, в Україні поки що відсутня. Тому, для піднесення рівня правової культури громадян України, насамперед, потрібно виробити чітку державну політику в сфері правового виховання, системний, науковий підхід до проведення відповідних заходів, скоординувати всі зусилля державних органів та громадських організації у цьому процесі.

Важливо також повною мірою використовувати весь позитивний досвід, що був накопичений у нашій країні в минулі десятиліття. Причому використовувати цей досвід необхідно творчо, тому що деякі питання правового виховання необхідно вирішувати на концептуально новій основі, виходячи із завдань нинішнього етапу розвитку України як суверенної держави, що прагне стати демократичною і правовою. При цьому необхідно пам'ятати і те, що вирішення завдань по формуванню сучасної правової культури у громадян перехідного суспільства залежить не тільки від держави, але й від зусиль усієї громадськості, кожного громадянина країни.